

Ciało ludzkie w percepcji dzieci

Children's perception of human body

Nr DOI:10.1515/physio-2015-0006

Anna Nitecka-Walerych

Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Gdański
Faculty of Social Sciences, University of Gdańsk

Streszczenie

Przedmiotem niniejszego artykułu jest postrzeganie współczesnego ciała ludzkiego przez dzieci – uczniów III klasy szkoły podstawowej. Badania oparłam na założeniu, że ciało ludzkie, podobnie jak cała ludzka istota, jest wynikiem pewnego etapu ewolucji uwikłanym w stosunki społeczne. Można powiedzieć, że jest naturą funkcjonującą w kulturze. Na przestrzeni dziejów, w każdej epoce ceniono inne walory ludzkiego ciała godnie z wymogami świata przyrodniczego i panującymi w danej społeczności normami, związanymi głównie z kanonem atrakcyjności, z zastrzeżeniem, że czym bardziej zbliżamy się ku współczesności, tym bardziej traci na znaczeniu czynnik przyrodniczy na rzecz kreacji kulturowej. Celem moich badań była próba odpowiedzi na pytania: w jaki sposób 10-cioletnie dzieci postrzegają współczesne, fizyczne ciało kobiece i męskie, jak je opisują, na jakie cechy zwracają uwagę i w jakiej kolejności, czy obraz ten pokrywa się z wizerunkiem „idealnych” ciał obowiązujących w ponowoczesności i lansowanych przez środki masowego przekazu, oraz ile w nim „natury” a ile „kultury”.

Słowa kluczowe: ciało, percepcja

Abstract

The subject of this article is the perception of the modern human body by young people, more specifically pupils of primary school. I based my research on the assumption that the human body, like the entire human being, is the result of a certain stage in the evolutionary process and it is entangled in social relationships. One may define it as nature functioning within culture. Throughout the centuries, various assets of the human body have been held in high esteem, according to the demands of the natural world and social norms imposed in a given society, arising out of the aesthetic canon. But the closer we get to the modern times, the less important is the value of the natural factor, and the more important is the cultural creation. The aim of my research was to answer the following questions: How do ten-year-olds perceive the modern human body of a woman and of a man, how do they describe it, what features do they pay attention to and in what order, and additionally, does this image correspond to the image of “ideal” body pursued by post-modern society and promoted in the mass media. The research encompassed 124 pupils.

Keywords: body, perception

Wprowadzenie

Trudno nie zgodzić się z myślą Zygmunta Baumana, że „ciało ludzkie podobnie jak myśli i uczucia, jest wystawione na działanie społeczeństwa. Że na ciele, podobnie jak na myślach i uczuciach, społeczeństwo odciska swój kształt, że w tworzywie dostarczonemu przez ewolucję gatunków rzeźbi ono coraz to nowe postacie wedle coraz to nowych modeli i z pomocą coraz to nowych dłut. Że ciało, podobnie jak myśli i uczucia, jest wytworem społecznym i że sens „bycia wytworem” ma swą historię w przypadku ciała, podobnie jak ma ją w przypadku myśli i uczuć [1]. W myśl tej tezy na istotę ciała ludzkiego w całej jego złożoności (bierzemy tu po uwagę zarówno aspekt fizyczny jak i psychiczny) wpływają dwa zasadnicze komponenty: cechy przodków przekazywane nam w toku ewolucji i rzeczywistość społeczna, w której przyszło

Introduction

It is hard to disagree with a statement by Zygmunt Bauman saying that “human body, just like human thoughts and feelings, is exposed to social impact. Human body, just like thoughts and feelings, is impressed on by the society which shapes the material yielded by evolution of species and sculpts new forms according to new models, with new chisels. The body, just like thoughts and feelings, is a social creation and the sense of ‘being a creation’ has its history in the case of body, just like in the case of thoughts and feelings” [1]. According to this thesis the essence of human body in its complexity (here we refer to both the physical aspect and mental aspect) is affected by two fundamental components: our ancestors’ features handed down from generation to generation throughout evolution, and the social reality that

nam żyć. Jaki jest udział obu tych czynników w tworzeniu/kreowaniu ciała, jakie są między nimi powiązania, zależności i uwarunkowania to przedmiot licznych analiz i naukowych dociekań badaczy reprezentujących różne dziedziny naukowe: głównie nauki medyczne, nauki humanistyczne i nauki przyrodnicze. Niewątpliwym jest natomiast fakt, że ciało ludzkie nie istnieje w raz na zawsze ukształtowanej postaci. Ewaluuje zgodnie z prawami biologii i wymogami kultury. Innymi słowy, jest bytem biologicznym uwikłanym w kulturową rzeczywistość.

Na zawsze minęły czasy, w których człowiek „skazany” był na nadane mu przez naturę ciało i miał nieznaczny wpływ na zasadnicze jego funkcjonowanie. Kiedyś, tysiące lat temu, to świat natury kreował ludzką powierzchowność, ustalał tożsamość jednostki i jej świadomość [2]. Współcześnie, dzięki rozwojowi nauki i techniki człowiek zyskał niezwykłą moc ingerowania w naturę, w tym także w swoje ciało. Życie ludzkie przypomina niekończący się projekt polegający na modyfikowaniu właściwości jednostki określających jej tożsamość. Ciało ludzkie jest, na wzór plasteliny, modyfikowane, modelowane, rzeźbione, poddawane wymyślnym zabiegom upiększającym i tym samym „wciskane” w kulturowe matryce. Nietrudno znaleźć w literaturze przedmiotu uzasadnienie poglądu, że człowiek jest ciałem i że ciało jest jego własnością.

Jednakże postrzeganie tegoż ciała, wpisane jest w doświadczenia jednostki osadzonej w bycie społecznym. Człowiek przez swoją cielesność zdolny jest do podejmowania działań, jest kreatorem własnego życia i środowiska, w którym funkcjonuje. „Społeczna historia człowieka jest i historią jego ciała, z kolei historia ciała ma swoje wymiary społeczne” [6]. W młodym wieku to właśnie ciało jest łącznikiem między świadomością dziecka a światem zewnętrznym. Fizyczne możliwości ciała wyznaczają granice indywidualnego poznania, są realnym wyznacznikiem doświadczenia, a więc i tożsamości [2].

Celem badań była próba odpowiedzi na pytania: w jaki sposób 10-cioletnie dzieci postrzegają współczesne, fizyczne ciało kobiece i męskie, jak je opisują, na jakie cechy zwracają uwagę i w jakiej kolejności, czy obraz ten pokrywa się z wizerunkiem „idealnych” ciał obowiązujących w ponowoczesności i lansowanych przez środki masowego przekazu, oraz ile w nim „natury” a ile „kultury”?

Material i metody badań

Badaniu poddano 62 chłopców i 62 dziewczynki uczniów III klas z trzech trójmiejskich szkół podstawowych. Wybór szkół był celowy. Decydującym kryterium doboru była życzliwość dyrekcji szkół i sprawność przeprowadzenia badań bez zbędnych formalności.

Metoda – sondaż diagnostyczny, technika – ankieta, narzędzie badawcze – kwestionariusz ankiety. Kwestionariusz składał się z prostej, dwukolumnowej tabelki (nagłówki: kobiety, mężczyźni).

Badanie polegało na przedstawieniu dzieciom zadania w formie historyjki:

Wyobraź sobie, że spotykasz kogoś, kto przybył do nas z innej planety. Nasz gość wie, że Ziemię zamieszkują istoty zwane ludźmi i że są to kobiety i mężczyźni, jednakże nie wie jak oni wyglądają, a bardzo by się chciał ich poznać. Pomóż mu i wypisz 5 najbardziej charakterystycznych cech dla kobiety i 5 dla mężczyzny, takich, aby nasz kosmita bez problemu wiedział, czy spotkana przez niego osoba jest kobietą czy mężczyzną. Zwróć uwagę na cechy, które widać na zewnątrz, a nie na charakter danej osoby.

Opracowanie wyników ma charakter jakościowy.

surrounds us. A number of analyses and research studies of researchers representing all fields of science: in particular, medical sciences, humanities and natural sciences, have attempted to determine the share of these components in the creation/formation of body and identify the links and relationships between them. The only thing that is certain is that human body does not have a single form shaped for good. It is evolving in line with principles of biology and requirements imposed by culture. In other words, it is a biological being entangled in a cultural reality.

The time when people were doomed to live with a body they were given by Mother Nature and had minor impact on its function is gone forever. Once, thousands of years ago, it was the nature that shaped human appearance, identity of an entity and its awareness [2]. Nowadays, thanks to the development of science and technology, people have enormous power to interfere with nature and their own body. Human life recalls a never-ending project which consists in modification of features that define the identity of an entity. Like a modelling clay, human body is modified, modelled, sculpted and subject to complex beauty treatments and forced inside cultural matrices. Reference literature abounds with reasoning behind a view which says that a human being is a body, and the body is his property.

The perception of the body is a part of the experience of an entity embedded in a social being. Through their corporality people are capable of taking actions, creating their own life and surroundings in which they live. “The social history of a human being is the history of its body, and the history of the body, in turn, has a social dimension” [6]. At a young age the body fulfils a function of a link between child’s awareness and the external world. Physical performance of the body determines the limits of individual cognition, it is a genuine determinant of experience, and as a result, identity [2].

The aim of the study was to answer the following questions: how do ten-year-olds perceive contemporary female and male body, how do they depict it, what features do they notice and in what order, does this perception correspond with the representation of an ‘ideal’ body pursued by post-modern society and promoted in mass media, what is the share of ‘nature’ and ‘culture’ in the shape of this body.

Material and methods

The study covered 62 boys and 62 girls, third-year students of three elementary schools based in Tri-City. The choice of schools was not random. The decisive selection criteria were the good will of school authorities and the possibility of conducting the study without any extra formalities.

Method – diagnostic survey, technique – questionnaire, research tool – survey questionnaire. The questionnaire featured a simple two-column table (headers: women, men).

The study involved a story being told to children to explain the task:

Imagine that you meet someone who arrived on Earth from a different planet. Our guest already knows that our planet is inhabited by creatures known as humans and that they are either women or men, but it doesn’t know what they look like and it wants to find out. Help the alien and list 5 most characteristic features for women and 5 for men so that it has no problems in saying whether the person it meets is a woman or a man. Make sure that the features you list can be seen on the outside and they are not personality traits.

The results were subject to qualitative analysis.

Wyniki prezentacja

Dziewczęta o kobietach i mężczyznach

Dziewczęta, uczennice 3 klasy szkoły podstawowej (N=62) udzieliły w sumie 313 wypowiedzi dotyczących ciała kobiecego i 310 wypowiedzi dotyczących ciała męskiego. Teoretycznie powinno ich być po 310, jednakże w przypadku ciała kobiecego dziewczęta wymieniły o 3 cechy więcej.

Dziewczęta o kobietach

Wypowiedzi dziewcząt dotyczące ciała kobiecego można przyporządkować 18 kategoriom. W tabeli poniżej (Tab. 1) przedstawiam je w uporządkowaniu hierarchicznym według liczby wskazań.

Results, presentation

Girls about women and men

The girls, third-year elementary school students, (N=62) in all gave 313 answers regarding female body and 310 answers regarding male body. Theoretically speaking, there should be 310 answers for each category, but the girls listed 3 more features of female body.

Girls about women

The girls provided answers that can be assigned to 18 categories. The table below (tab. 1) contains the answers presented in a numerical order according to the number of references to the answers.

Tabela 1. Cechy ciała kobiecego wraz z określeniami w percepcji dziewcząt
Table 1. Features of female body along with descriptions according to the perception of girls

Dziewczęta o kobietach N = 313 wypowiedzi Girls about women N= 313 answers			
L.p. No.	Kategoria Category	N 313	Określenia Descriptions
1	Włosy Hair	52	Długie 36, fryzura 11, są 3, inne 2 Long 36, hairstyle 11, present 3, others 2
2	Ubiór Attire	44	Spódnice i sukienki 28, modny i elegancki 6, torebki 3, inne 7 Skirts and dresses 28, fashionable and elegant 6, bags 3, others 7
3	Biżuteria Jewellery	38	Jest 21, kolczyki 14, inne 3 Present 21, earrings 14, others 3
4	Cechy charakteru Personality traits	31	Delikatna, wrażliwa 6, pracowita 4, miła 3, mądra 3, czuła 2, uporządkowana 5, inne 8 Delicate, sensitive 6, hard-working 4, kind 3, wise 3, tender 2, well-organised 5, others 8
5	Makijaż Make-up	26	Jest 15, pomalowane paznokcie 8, inne 3 Present 15, painted nails 8, others 3
6	Buty Footwear	25	Szpilki 24, baleriny 1 Stilettos 24, ballerinas 1
7	Cechy zewnętrzne External appearance	25	Ładne 10, piękne 5, kobiece 3, szczupła 3, inne 4 Pretty 10, beautiful 5, feminine 3, slim 3, others 4
8	Biust Breasts	21	Jest 19, duży 1, wystający 1 Present 19, large 1, protruding 1
9	Aktywność, co robi?, co lubi? Activities, what does she do?, what does she like?	17	Chce ładnie wyglądać 5, lubi oglądać top model i chce być modelką 3, lubi zwierzęta 2, lubi zakupy 2, lubi imprezy 1, koncerty 1, ćwiczy 1, lubi lalki 1, często na diecie 1 She wants to look nice 5, she likes watching top model and wants to become a model 3, she likes animals 2, she likes shopping 2, she likes partying 1, concerts 1, exercise 1, she likes dolls 1, often on a diet 1,
10	Oczy, rzęsy Eyes, eyelashes	7	Rzęsy długie 4, piękne 1, oczy niebieskie 2 Long eyelashes 4, beautiful 1, blue eyes 2
11	Wzrost Height	6	Niższy od m. 3, niski 2, wysoki 1 Shorter than men 3, short 2, tall 1
12	Zarost Facial hair	5	Brak 5 No facial hair 5
13	Talia 5 Waistline 5	5	Jest 5 Present 5
14	Skóra Skin	3	Jasna 2, gładka 1 Fair 2, smooth 1
15	Cechy płciowe Sex characters	2	Szybsze dorastanie 1, rodzi dziecko 1 Grows up faster 1, gives birth to a child 1
16	Nogi Legs	2	Zgrabne 1 i długie 1 Slim 1 and long 1
17	Biodra Hips	2	Szerokie 2 Wide 2
18	Inne jednostkowe Other isolated answers	2	Dłonie, paznokcie Palms, nails

Każdej z kategorii można przypisać charakteryzującą ją cechy, np. włosy zostały opisane jako przede wszystkim długie, następnie dziewczęta zwróciły uwagę na fryzurę (tu mieszczą się takie określenia jak: kitki, warkocze, z gumkami, spinkami, z opaską, spięte w koki), 3 z uczennic uznały, że kobieta w ogóle ma włosy. *Inne* oznacza wskazania jednostkowe. W przypadku włosów są to: piękne, brązowe i różna fryzura.

Wypowiedzi dziewcząt dotyczące ciała męskiego można przyporządkować 14 kategoriom. W tabeli poniżej (Tab. 2) przedstawiam je w uporządkowaniu hierarchicznym według liczności wskazań.

Each category is assigned some characteristic qualities, e.g. the hair is usually described as long, some girls pointed out hairstyles (these comprise: ponytails, braids, hair with hair ties or hair bands, hair put in a bun), while 3 of the pupils simply pointed to the fact that women have hair. *Others* refer to isolated answers. In the case of hair these comprise: beautiful, brown, different hairstyle.

The girls' answers regarding male body can be assigned to 14 categories. The table below (tab. 2) contains the answers presented in a numerical order according to the number of references to the answers.

Tabela 2. Cechy ciała męskiego wraz z określeniami w percepcji dziewcząt
Table 2. Features of male body along with descriptions according to the perception of girls

Dziewczęta o mężczyznach N = 310 wypowiedzi Girls about men N= 310 answers			
L.p. No.	Kategoria Category	N 310	Określenia Descriptions
1	Ubiór <i>Attire</i>	55	Spodnie 25, bez sukienek 6, bluzy, bluzki 10, inne 14 <i>Trousers 25, no dresses 6, jumpers, shirts 10, others 14</i>
2	Włosy <i>Hair</i>	44	Krótkie 42, fryzura 2 <i>Short 42, hairstyle 2</i>
3	Zarost <i>Facial hair</i>	39	Jest 24, wąsy 9, broda 6 <i>Present 24, moustache 9, beard 6</i>
4	Cechy charakteru <i>Personality traits</i>	31	Leniwy 4, zabawny 3, miły 2, sympatyczny 2, odważny 2, głupi 2, luzacki 2, nie stara się 2, gorszy od kobiet 2, inne 10 <i>Lazy 4, funny 3, kind 2, likeable 2, brave 2, stupid 2, laid-back 2, doesn't care 2, worse than women 2, others 10</i>
5	Cechy zewnętrzne <i>External appearance</i>	30	Silny 13, większy od kobiety 3, brzydki 3, męski 2, szybki 2, wysportowany 2, gruby 2, inne 3 <i>Strong 13, bigger than a woman 3, ugly 3, masculine 2, fast 2, athletic 2, fat 2, others 3</i>
6	Ciało <i>Body</i>	27	Mięśnie 15, owłosione 11, tatuaż <i>Muscular 15, hairy 11, tattoo</i>
7	Buty <i>Footwear</i>	16	Trampki 12, bez obcasów 3, czarne <i>Sneakers 12, no high-heeled shoes 3, black</i>
8	Aktywność, co robi?, co lubi? <i>Activities, what does he do?, what does he like?</i>	16	Sport 12, zbiera karty z piłkarzykami 1, pije piwo, śpi przez cały weekend, spóźnia się do pracy, wyjada wszystkie słodycze w domu, nigdy (przenigdy) nie sprząta, podrywa dziewczyny <i>Sports 12, collects football cards 1, drinks beer, sleeps all weekend, late for work, eats up all sweets he finds at home, never (ever) cleans, picks up girls</i>
9	Cechy płciowe <i>Sex characters</i>	10	Penis 6, wolniejsze dorastanie 2, jądra 1, załatwia się na stojąco 1 <i>Penis 6, grows up slower 2, testicles 1, pees standing up 1</i>
10	Biżuteria <i>Jewellery</i>	9	Brak 6, nie ma kolczyków 2, a jeżeli ma to w nosie i w uszach 1 <i>No jewellery 6, no earrings 2, if any – earring or nose ring or stud 1</i>
11	Makijaż <i>Make-up</i>	8	Brak 8 <i>No make-up 8</i>
12	Wzrost <i>Height</i>	6	Wysoki 6 <i>Tall 6</i>
13	Kłata <i>Chest</i>	6	Jest 2, duża 2, mniejsza od kobiety 2 <i>Present 2, massive 2, smaller than in women 2</i>
14	Inne jednostkowe <i>Other isolated answers</i>	13	Barki 2, nogi, głos, usta, biust, skóra, ręce 2, rzęsy 2, paznokcie, okulary 2 <i>Shoulders 2, legs, voice, lips, breasts, skin, hands 2, eyelashes 2, nails, glasses 2</i>

Chłopcy o kobietach i mężczyznach

Chłopcy, uczniowie 3 klas szkoły podstawowej (N=62) udzielili w sumie 311 wypowiedzi dotyczących ciała kobiecego i 306 wypowiedzi dotyczących ciała męskiego. Ich liczba tylko nieznacznie różni się od teoretycznej wynoszącej 310.

Opisy chłopców dotyczące ciała kobiecego można przyporządkować 18 kategoriom przedstawionym wraz z opisem według liczebności wskazań w Tab. 3.

Boys about women and men

The boys, third-year elementary school students, (N=62) gave in all 311 answers on female body and 306 answers on male body. The number diverges from the theoretical number of 310 only slightly.

The boys' descriptions of female body could be classified into 18 categories presented in tab. 3 along with descriptions according to the number of references to the answers.

Tabela 3. Cechy ciała kobiecego wraz z określeniami w percepcji chłopców
Table 3. Features of female body along with descriptions according to the perception of boys

Chłopcy o kobietach N = 311 wypowiedzi Boys about women N=311 answers			
L.p. No.	Kategoria Category	N 311	Określenia Descriptions
1	Włosy <i>Hair</i>	62	Długie 52, fryzura 6, inne 4 <i>Long 52, hairstyle 6, others 4</i>
2	Biżuteria <i>Jewellery</i>	48	Kolczyki 24, jest 13, korale, pierścionki, bransoletki 9 <i>Earrings 24, present 13, beaded necklace, rings, bracelets 9</i>
3	Ubiór <i>Attire</i>	38	Spódnice i sukienki 21, Torebka 6, piękny 3, inne 8 <i>Skirts and dresses 21, bags 6, beautiful 3, others 8</i>
4.	Cechy charakteru <i>Personality traits</i>	26	Miła 11, delikatna, spokojna 5, mądra 3, inne 7 <i>Kind 11, delicate, calm 5, wise 3, others 7</i>
5	Buty <i>Footwear</i>	25	Na obcasach 25 <i>High-heeled shoes 25</i>
6	Cechy fizyczne <i>External appearance</i>	23	Ładna 13, słaba 4, szczupła 5, zgrabna <i>Pretty 13, weak 4, slim 5, shapely</i>
7	Biust <i>Breasts</i>	21	Jest 17, duży 4 <i>Present 17, large 4</i>
8	Makijaż <i>Make-up</i>	10	Jest 8, pomalowane usta 2 <i>Present 8, make-up on lips 2</i>
9	Paznokcie <i>Nails</i>	9	Pomalowane 5, długie 4 <i>Painted 5, long 4</i>
10	Głos <i>Voice</i>	8	Cienki 4, wysoki 4 <i>Thin 4, high 4</i>
11	Wzrost <i>Height</i>	8	Niski 4, średni 2, wysoki 2 <i>Short 4, medium 2, tall 2</i>
12	Zarost <i>Facial hair</i>	8	Brak 8 <i>No facial hair 8</i>
13	Aktywność, co lubi?, co robi? <i>Activities, what does she like?, what does she do?</i>	7	Stroić się 3, zakupy 2, ma parcie na szkło 1, lalki 1 <i>She dresses herself up 3, shopping 2, wants to become famous 1, dolls 1</i>
14	Cechy płciowe <i>Sex characters</i>	6	Pisia 3, rodzi dziecko 3 <i>Peepee 3, gives birth to a child 3</i>
15	Nogi <i>Legs</i>	3	Długie 2, krótkie 1 <i>Long 2, short 1</i>
16	Oczy, rzęsy <i>Eyes, eyelashes</i>	4	Rzęsy długie 3, oczy zielone <i>Long eyelashes 3, green eyes</i>
17	Budowa ciała <i>Physique</i>	3	Inna niż mężczyzna, 2, lżejsza od mężczyzny 1 <i>Different than man 2, lighter than a man 1</i>
18	Inne: talia, ręce, skóra <i>Others: waistline, hands, skin</i>	4	talia 1, ręce 1, skóra 2 <i>Waistline 1, hands 1, skin 2</i>

Opisy chłopców dotyczące ciała męskiego można przyporządkować 16 kategoriom przedstawionym wraz z opisem według liczności wskazań w Tab. 4.

The boys' answers depicting male body can be classified into 16 categories presented in tab. 4 along with descriptions according to the number of references to the answers.

Tabela 4. Cechy ciała męskiego wraz z określeniami w percepcji chłopców
Table 4. Features of male body along with descriptions according to the perception of boys

Chłopcy o mężczyznach N = 306 wypowiedzi Boys about men N = 306 answers			
L.p. No.	Kategoria Category	N 306	Określenia Descriptions
1	Włosy <i>Hair</i>	54	Krótkie 48, fryzura 2, inne 2 <i>Short 48, hairstyle 2, others 2</i>
2	Ciało <i>Body</i>	43	Mięsne 17, owłosione 14, inna budowa 4, duży 2, inne 6 <i>Muscular 17, hairy 14, different physique 4, large 2, others 6</i>
3	Cechy fizyczne <i>External appearance</i>	34	Silny 24, atrakcyjny 5, wysportowany 4, ładny 2 <i>Strong 24, attractive 5, athletic 4, pretty 2</i>
4	Zarost <i>Facial hair</i>	32	Jest 18, broda 9, wąsy 5 <i>Present 18, beard 9, moustache 5</i>
5	Ubiór <i>Attire</i>	31	Spodnie 12, inny niż kobieta 9, walizka, zegarek 5, inne 4 <i>Trousers 12, different than women's 9, suitcase, watch 5, others 4</i>
6	Cechy charakteru <i>Personality traits</i>	28	Odważny 8, twardy 4, fajny 4, groźny 3, mądry 3, inne 7 <i>Brave 8, tough 4, cool 4, formidable 3, wise 3, others 7</i>
7	Buty <i>Footwear</i>	17	Bez obcasów 8, sportowe 5, inne 4 <i>No high-heeled shoes 8, sports shoes 5, others 4</i>
8	Wzrost <i>Height</i>	13	Wysoki 13 <i>Tall 13</i>
9	Biżuteria <i>Jewellery</i>	12	Brak 7, bez kolczyków 3, inne 2 <i>No jewellery 7, no earrings 3, others 2</i>
10	Aktywność, co robią?, co lubią? <i>Activities, what does he do?, what does he like?</i>	9	Trenują sport 4, grają w gry 1, więcej jedzą 1, naprawiają 1, często się biją 1, w większości są zdolni do złych rzeczy np. morderstw, kradzieży, handlu <i>He plays sports 4, plays games 1, eats more 1, does repair work 1, often fights 1, most men are capable of bad things e.g. murder, theft, trade</i>
11	Cechy płciowe <i>Sex characters</i>	9	Siusiak 4, nie rodzą dzieci 3, jądra 2 <i>Willy 4, does not give birth to a child 3, testicles 2</i>
12	Głos <i>Voice</i>	6	Niski 6 <i>Low 6</i>
13	Paznokcie 6 <i>Nails 6</i>	6	Krótkie 4, nie pomalowane 2 <i>Short 4, no nail polish 2</i>
14	Makijaż <i>Make-up</i>	3	Brak 3 <i>No make-up 3</i>
15	Nogi <i>Legs</i>	3	Długie 2, duże 1 <i>Long 2, large 1</i>
16	Inne jednostkowe <i>Other isolated answers</i>	7	Oczy, rzęsy, ręce, zapach, zęby, kłata <i>Eyes, eyelashes, hands, smell, teeth, chest</i>

Omówienie wyników

Z przeprowadzonych badań wyłonił się obraz współczesnej kobiety i współczesnego mężczyzny widziany oczami dziesięcioletnich dzieci. Analizując wypowiedzi moich respondentów nie sposób oprzeć się wrażeniu, że ich postrzeganie zewnętrznych cech ciała ludzkiego znacznie głębiej osadzone jest w „świecie kultury” niż w „świecie natury” i że wykreowany przez nich obraz znacznie przekracza ramy fizyczności. Znaczenia jakie dzieci nadają ciału posiadają swoją specyficzną charakterystyczną dla tego wieku rozwojowego.

Results and discussion

The results of the study represent the image of a contemporary woman and man from the perspective of ten-year-old children. When analysing the answers given by my young respondents I could not avoid the impression that their perception of external features of human body is embedded more in the 'world of culture' than in the 'world of nature' and their views of human body go far beyond the limits of physicality. The meanings the children attach to the body are specific for this age group.

Obraz kobiety:

Współczesna kobieta to osoba obdarzona zdecydowanie długimi włosami o bliżej nieokreślonym kolorze. Jednostkowe wypowiedzi wskazywały, że mogą być to włosy brązowe lub farbowane. Zarówno dziewczęta jak i chłopcy zauważyli, że kobiety mogą być uczesane w kitki, warkocze, a ich włosy związane są gumkami, spięte wsuwkami i opaskami. Kobiety noszą spódnice i sukienki, ogólnie ubierają się modnie i elegancko. Dopełnieniem stroju jest torebka i buty na obcasach, są to zdecydowanie szpilki. Taki sposób dziecięcego postrzegania może nasuwać pewne refleksje. Zauważmy, że proponowane fryzury kobiet zbliżone są do fryzur 10cioletnich dziewczynek- kitki, warkocze i gumki do włosów, natomiast kobieta ubrana jest „żywem wycięta” z billboardowej reklamy. Buty na obcasach - szpilki nadają jej znamion kobiecości i podkreślają sexapil. Sukienki i spódnice są również stereotypowo łączone z kobiecym ubiorem. Współczesne kobiety „sukcesu” lub modelki reklamujące luksusowe dobra konsumpcyjne (samochody, biżuteria) przeważnie noszą dopasowane garsonki lub zwiewne sukienki podkreślające ich nienaganną figurę. Warto również zauważyć, że nauczycielki w szkołach podstawowych (na pewno w tych przeze mnie badanych) ubierają się raczej tradycyjnie, właśnie w spódnice i sukienki, stonowanie i jednocześnie elegancko.

Kolejną wymienioną i bardzo wysoko ocenioną przez dzieci właściwością kobiet jest noszenie biżuterii (dziewczęta 3 miejsce w hierarchii, chłopcy 2). Kobiety najczęściej noszą kolczyki, następnie bransoletki, korale i pierścionki. Malują się, szczególnie uwagę zwracając na pomalowane paznokcie. Są ładne, nawet piękne, szczupłe i kobiece, jednocześnie słabsze od mężczyzn i niższe od nich. Posiadają biust, raczej duży, talię i długie rzęsy. Nie mają zarostu. Rodzą dzieci.

Z jednostkowych wypowiedzi dowiemy się jeszcze, że mają szerokie biodra, jasną skórę, zgrabne i długie nogi. W hierarchii ważności cechy typowo fizyczne, powiedziałabym nawet anatomiczne ciała ludzkiego znalazły się na dalszych miejscach.

Obraz charakterologiczny:

Współczesna kobieta jest osobą miłą, delikatną i wrażliwą, spokojną, do tego mądrą. Cechuje się starannością, pilnością, ogólnie jest uporządkowana i pracowita. Lubi stroić się, bo chce ładnie wyglądać. Zna się na modzie- ogląda Top model i chciałaby zostać modelką. Bywa na diecie. Chodzi na zakupy, najchętniej do galerii. Raczej nie wychodzi na dwór w celach sportowych. Lubi zwierzęta, imprezy i koncerty.

Obraz mężczyzny:

Współczesny mężczyzna posiada krótkie włosy, nosi spodnie i bluzki. Ubiera się inaczej niż kobieta, to znaczy nie nosi sukienek, staników i nie lubi różowego koloru. Z równą częstotliwością zdarza mu się włożyć garnitur i krawat, jak i dresy, luźne bluzy i T- shirts. Nie zawsze mężczyźni podążają za modą. Noszą buty bez obcasów, najczęściej jest to obuwie sportowe – trampki. Atrybutem mężczyzny jest walizka (przypuszczam, że dzieci miały na myśli neseser lub męską teczkę do pracy) i zegarek. I tu znowu przypuszczenie, że tak wysoka pozycja męskich gadżetów zegarków i teczek jest wynikiem wpływów medialnych – telewizyjnych i billboardowych reklam, w których to „prawdziwy mężczyzna sukcesu” oprócz typowych, wybitnie męskich cech jest posiadaczem eleganckiego zegarka i czarnego nesesera. Ciało mężczyzny jest przede wszystkim umięśnione i owłosione na klatce piersiowej, nogach, plecach i rękach. Inaczej zbudowane niż ciało kobiety. Posiadanie umięśnionego ciała wiąże się z cechami fizycznym - według chłopców mężczyzna jest silny, wysport-

Depiction of a woman:

A contemporary woman definitely has long hair whose colour is unspecified. There were isolated answers which stated that the hair may be brown or dyed. Both girls and boys pointed out that the hair is put into ponytails, braids and there are hair ties, hair pins and hair bands in it. Women wear skirts and dresses and they generally dress elegantly and in line with fashion. A nice finish of women's outfit is a purse and high-heeled shoes, usually stilettos. The way children depicted women makes one think. One cannot overlook the fact that the proposed hairstyles resemble the hairstyles of ten-year-old girls – ponytails, braids and hair ties, and the women's attire is taken straight from a billboard ad. High-heeled shoes enhance femininity and boost sex appeal. Skirts and dresses are stereotypical elements of women's attire. Contemporary successful women or models who advertise luxurious consumer goods (cars, jewellery) usually wear clinging two-piece suits or airy dresses that emphasise their perfect figure. One should note that elementary school teachers (certainly those who work at schools that took part in the study) wear mostly traditional clothes, skirts and dresses precisely, that are low-key and elegant at the same time.

Another feature of women listed and placed on a high position by the children is the presence of jewellery (girls – 3rd position, boys – 2nd position). Women usually wear earrings, then bracelets, beaded necklaces and rings. They wear make-up and pay special attention to painted nails. They are pretty, sometimes beautiful, slim and feminine, weaker and shorter than men. They have breasts, usually large, a waistline and long eyelashes. They have no facial hair. They give birth to children.

There were some isolated answers which pointed to wide hips, fair skin and slim and long legs. Physical features, which I would even call anatomical features, of human body placed further on the list.

Characterological description:

A contemporary woman is kind, delicate, sensitive and calm, in addition to being wise. She is meticulous, diligent, in general well-organised and hard-working. She likes to dress herself up because she wants to look nice. She knows a lot about fashion – she watches Top Model and wants to become a model herself. She is sometimes on a diet. She goes shopping, usually to a shopping centre. She seldom goes out to do any sports. She likes animals, parties and concerts.

Depiction of a man:

A contemporary man has short hair, wears trousers and shirts. He wears different clothes than women, i.e. he does not wear dresses, bras, and he does not like pink. He wears a suit and tie as often as a tracksuit, loose jumpers and T-shirts. Men do not always follow fashion. They do not wear high-heeled shoes, but usually wear sports footwear – sneakers. Man's attribute is a suitcase (I believe the children meant a men's briefcase) and a watch. One may guess that the important role of men's watch and briefcase is a result of the impact of media – television and billboard ads, where 'truly successful men' with typical male features own an elegant watch and a black briefcase. Men's body is, first and foremost, muscular and hairy on the chest, legs, back and hands. The physique is different from women's. Muscular body is associated with some physical qualities – according to the boys, men are strong, athletic and attractive. The girls were more critical and added that men are sometimes ugly and fat. Both boys and girls emphasised that men are

wany i atrakcyjny. Dziewczęta, bardziej krytyczne, dodają, że bywa również brzydki i gruby. Obie płcie podkreślają, że mężczyzna jest wysoki i posiada zarost na twarzy, według chłopców częściej brodę niż wąsy, według dziewcząt odwrotnie. Nie nosi biżuterii, a jeżeli już to kolczyki w nosie i w uszach. Cechą zdecydowanie różniącą go od kobiety jest posiadanie męskich genitaliów: penisa (siusiaka) i jąder. Nie rodzi dzieci.

Co interesujące, takie części męskiego ciała jak: nogi, barki, ręce, barki, klatka piersiowa, oczy, rzęsy, paznokcie, usta, skóra były wymieniane jednostkowo (1-2 wskazania).

Cechy charakterologiczne:

Mężczyzna według chłopców jest przede wszystkim odważny, twardy i groźny, ale przy tym fajny i mądry. Z jednostkowych wypowiedzi dowiemy się, że „w większości mężczyźni zdolni są do złych rzeczy np. morderstw, kradzieży i handlu”, są brutalni, leniwi i skłonni do bójek.

Według dziewcząt mężczyzna jest zabawny, sympatyczny, miły i luzacki, ale też leniwy, nie stara się, jest niezbyt mądry, jednakże nie brakuje mu odwagi. We współżyciu nie jest łatwy – złośliwy, głośny, wkurzający, zły, nieprzyjemny.

Zarówno chłopcy jak i dziewczęta są zdania, że mężczyzna lubi sport - piłkę nożną i samochody. Jednakże nie zawsze go uprawia (ogląda mecze i rajdy samochodowe).

Prowadzi aktywniejsze życie niż kobieta- chodzi po drzewach, wychodzi na dwór, gra w gry (być może komputerowe).

Dyskusja

1. Rozumienie tego, w jaki sposób dzieci nadają znaczenia otaczającej ich rzeczywistości zależy od przyjętych koncepcji psychologicznych wyjaśniających mechanizmy poznawczo – rozwojowe. W niniejszym opracowaniu oprę się na zasadach konstrukttywizmu, który wyrósł na gruncie krytyki założeń modernizmu. W myśl konstrukttywizmu, a przeciwstawnie do teorii opartej na tradycji behawiorystycznej (niestety wciąż obecnej w naszym szkolnictwie), wiedza nie jest czymś obiektywnym, stałym, istniejącym na poza człowiekiem i jego doświadczeniami. Poznanie wiedzy jest procesem złożonym, zależnym od wielu czynników i kontekstów i w konsekwencji nie jest prostą transmisją gotowych wzorów, myśli i zasad z umysłu jednej osoby do umysłu drugiej. Konstrukttywizm zakłada, że wiedza tworzona jest przez jednostkę na bazie napływających z różnych źródeł informacji. Człowiek buduje struktury wiedzy nie poprzez bezpośrednie odzwierciedlenie/rejestrowanie poznawanej rzeczywistości lub jej kopiowanie lecz poprzez modyfikowanie i przekształcanie napływających informacji w konfrontacji z własnymi doświadczeniami i w interakcji z otoczeniem. Mówiąc inaczej, wiedza człowieka jest jego indywidualną konstrukcją; ludzie postrzegają otaczającą ich rzeczywistość w kontekście osobistych doświadczeń i kultury, w której żyją. Temu, co postrzegają nadają określone znaczenia. U dzieci „znaczenia nadawane pierwotnie wpływają na rozumienie nieznanych dotychczas obiektów i sytuacji, stanowią swoisty filtr interpretacyjny”. Z czasem dziecięcy model świata poszerza się, staje się on wieloaspektowy i względnie spójny [3].

Dlatego też nie możemy mówić o jednej, niezmiennej i obiektywnej rzeczywistości, gdyż każdy człowiek konstruuje ją w swoim umyśle w zależności od posiadanej wiedzy osobistej i wpływów otaczającego go środowiska społecznego. W tej perspektywie nie można zgodzić się

tall and have facial hair – according to the boys this is more often a beard than a moustache, according to the girls it is the other way round. Men do not wear jewellery, and if any, those are earrings or nose rings or studs. A quality that makes a man radically different from a woman is the fact that he has male genitalia: a penis (willy) and testicles. He does not give birth to children.

Interestingly, there were isolated answers (1-2 references) that named body parts such as: legs, shoulders, hands, chest, eyes, eyelashes, nails, lips, skin.

Characterological description:

In the boys' opinion a man is, first and foremost, brave, tough and formidable, but also cool and wise. There were isolated answers which stated that 'most men are capable of bad things, e.g. murder, theft or trade', they are brutal, lazy and quick to pick up a fight.

According to the girls, a man is funny, likeable, nice and laid-back, but also lazy, he doesn't care, not very wise, however, he does not lack courage. He is not easy in coexistence – malicious, loud, annoying, evil, disagreeable.

The boys and girls agreed that men like sports – football and cars, but not all of them practise any (they watch games and rallies).

A man is more active than a woman – he climbs trees, goes out, plays games (perhaps computer games).

Discussion

1. Understanding how children attribute meaning to the reality around them depends on adopted psychological concepts that explain cognitive and developmental mechanisms. In this paper I will rely on the principles of constructionism that developed on the grounds of criticism of the assumptions of modernism. According to the principles of constructionism, and contrary to the theory based on behaviourist tradition (sadly, still present in our schools) knowledge is not an objective or permanent thing that exists beyond a human being and his experience. The cognition of knowledge is a complex process conditioned by many factors and contexts, and, in effect, it is not a simple transmission of ready-made models, thoughts and principles from one mind to another. Constructionism assumes that knowledge is formed by an entity on the basis of information acquired from various sources. A human being builds the structure of knowledge not through direct representation/ recording of experienced reality or through copying, but through modification and shaping of incoming information in confrontation with his own experiences and interaction with the surrounding environment. In other words, knowledge is an individual construction of every human being; people perceive the reality around them in the context of their personal experience and culture around them. They attach meaning to the things that they see. In children “the originally assigned meanings affect the understanding of objects and situations so far unknown, and constitute an interpretation filter of sorts”. As time goes by, children's model of the world expands, gains new aspects and becomes relatively consistent [3].

For this reason we cannot speak of one, constant and objective reality – every one of us shapes it in their own mind depending on the personal knowledge we hold and the influence of social environment around us. In view of the above perspective one cannot agree with a concept which says

z koncepcją, że dzieciom wystarczy wyjaśnić świat, by go rozumiały.

Najbliższym społecznym otoczeniem dziecka w wieku młodszoszkolnym jest rodzina, następnie środowisko szkolne i grupy rówieśnicze. Modele zachowań osób znaczących dla dziecka wpływają na postrzeganie przez nie otaczającego je świata.

Z przeprowadzonych badań wynika, że dzieci są bystrzymi obserwatorami rzeczywistości. W swoich spostrzeżeniach odnoszą się przede wszystkim do wzorców rodzinnych i otoczenia szkolnego (panie nauczycielki, rówieśnicy), ale również do wiadomości z mediów i świata medialnego.

Charakterystyczne wypowiedzi ilustrujące tę tezę to:

- pije piwo, śpi przez cały weekend, spóźnia się do pracy, wyjada wszystkie słodycze w domu, nigdy (prze-nigdy) nie sprząta, (dziewczynka o mężczyznach, w domyśle o ojcu),
- lubi zrobić żonie niespodziankę (chłopiec o mężczyz-nach, w domyśle o ojcu),
- więcej jedzą (chłopiec o mężczyznach - wzorce domo-we, doświadczenia z przedszkola)
- noszą warkoczyki, kitki, włosy spięte gumkami i wsuwkami (dziewczynki i chłopcy o kobietach, w domyśle o koleżankach z klasy, siostrach),
- bawią się lalkami (chłopiec o kobietach, w domyśle o koleżankach? o siostrze?)
- zbierają karty z piłkarzami, (dziewczynka o mężczyz-nach, w domyśle o kolegach ze szkoły, o bracie)
- fioletowa spódnica, różowa bluzka (dziewczynka o ko-bietach, wychowawczyni ubiera się w tonacji fioleto-wej),
- Mają parcie na szkło (chłopiec o kobietach- media),
- lubi oglądać Top model i chce być modelką (dziew-czynka o kobietach - media?, o sobie?),
- lubi zakupy i imprezy (dziewczynka o kobietach - me-dia ? - wzorce rodzinne?),
- lubi chodzić po galeriach, (dziewczynka o kobietach- media?, wzorce rodzinne?),
- ładna, ale nie stara (dziewczynka o kobietach- media).
- większości są zdolni do złych rzeczy, np. morderstw, kradzieży, handlu (chłopiec o mężczyznach – media).

Można odnieść wrażenie, nie chcę być posądzona o nadinterpretację, że z zebranych wypowiedzi wyłania się raczej stereotypowy obraz kobiety i mężczyzny z tradycyjnymi rolami społecznymi zdeterminowanymi płciowo, jednakże nie można odmówić mu pewnych elementów spojrzenia emancypacyjnego. Kobiety są postrzegane przez dzieci jako osoby wrażliwe, delikatne, czułe, opiekuńcze i pracowite. Są ładne i słabsze od mężczyzn. Ponadto prowadzą raczej domowy tryb życia, a jeżeli wychodzą z domu to nie w celach związanych z aktywnością fizyczną (typowy wzorzec kobiety z dotychczasowych szkolnych podręczników). Poza ramy tego obrazu wychodzą kobiece zachowania i zainteresowania. Współczesna kobieta nie spędza czasu w kuchni przygotowując posiłki dla dzieci i powracającego z pracy męża, lecz ma swoje życie: chodzi na zakupy do galerii i na imprezy i do tego pragnie zaistnieć w świecie medialnym (ma „parcie na szkło”). Stąd jej zainteresowania modelingiem i dietą. Na ten emancypacyjny obraz mają najprawdopodobniej istotny wpływ media (seriale), codzienne, „uliczne” obserwacje, jak również doświadczenia rodzinne. Nierzadko zdarza się, że jedyną formą rodzinnego spędzania czasu wolnego są wielogodzinne, weekendowe wycieczki do galerii handlowych, a tematem rozmów dramaty życiowe bohaterów seriali telewizyjnych.

that the world needs to be explained to children for them to understand it.

The most immediate social environment of a child at an early elementary school age is its family, then the school environment and peer groups. Behaviour patterns of people who are important in the child's life affect the child's perception of the world around it.

The results of the study suggest that children are keen observers of the world. In their observations they refer to, first and foremost, what they see at home and school (teachers, peers), but also to information provided by the media.

Typical answers that illustrate this theory include:

- He drinks beer, sleeps all weekend, he is late for work, he eats up all sweets he finds at home, he never (ever) cleans, (a girl about men, probably meaning her father),
- He likes to surprise his wife (a boy about men, probably meaning his father),
- They eat more (a boy about men – standards that derive from home, experience gained in kindergarten),
- They put their hair in ponytails, wear hair ties and hair pins (girls and boys about women, probably meaning their classmates, sisters),
- They play with dolls (a boy about women, probably meaning classmates? sister?),
- They collect football cards (a girl about men, probably meaning her classmates, brother),
- Violet skirt, pink blouse (a girl about women, the form teacher usually wears violet),
- They are desperate to appear on TV (a boy about women – media),
- She likes watching Top Model and wants to become a model herself (a girl about women – the media? herself?),
- She likes shopping and partying (a girl about women – the media? standards derived from family home?),
- She likes hanging around shopping centres (a girl about women – the media? standards derived from family home?),
- She is pretty but not old (a girl about women – the media),
- Most of them are capable of bad things, e.g. murder, theft, trade (a boy about men – the media).

I do not wish to be accused of over-interpretation, but it seems that the answers create a stereotypical image of a woman and man consistent with traditional social roles determined by the sex, however, one cannot deny that there are also elements of an emancipatory perspective. Children view women as sensitive, delicate, tender, caring and hard-working. They are pretty and weaker than men. In addition, they lead sedentary lifestyle, and if they ever go out it is not to engage in any physical activity (typical model of a woman presented in old textbooks). Women's behaviour and interests go beyond this image. A contemporary woman does not spend her time in the kitchen cooking for her children and husband who comes home after work, but she leads her own life: she goes shopping, partying and dreams about becoming famous. This makes her interested in modelling and dieting. This emancipatory image is probably largely shaped by the media (TV series), every-day 'street' observations and experience drawn from family home. It is not uncommon that the only way families spend time together is an hours-long weekend trip to the shopping centre, and the main subject of conversation are dramatic events that take place in TV series.

W obrazie mężczyzny również można odnaleźć pierwiastki tradycji i spojrzenia nowoczesnego. Stereotypowo mężczyzna jest osobą silną fizycznie, odważną, wysportowaną o niełatwym charakterze. Może być przystojny, ale niekoniecznie. Raczej nie zajmuje się sprawami domowymi. Z drugiej strony jest bardziej aktywny od kobiety - interesuje się sportem nie tylko wizualnie, często sam go uprawia. Jest może osobą niezbyt zdyscyplinowaną, ale za to wyluzowaną i sympatyczną.

Od podręcznikowego ideału odbiega jego charakter - jest leniwy, trudny we współżyciu, spędza biernie czas przed telewizorem i ma niezbyt wyrafinowane rozrywki (gry komputerowe). Natomiast od ideału, powiedziałabym genderowego, różni się brakiem postaw prorodzinnych.

2. Na interpretację uzyskanych wyników w niezwykle istotny sposób wpływa charakterystyczne dla danego wieku rozwojowego stadium rozwoju umiejętności poznawczych. Dzieci 10-letnie znajdują się w fazie rozwoju zwanym młodszym wiekiem szkolnym i tym samym, patrząc z perspektywy rozwoju poznawczego, osiągnęły poziom stadium operacji konkretnych.

Najwyżej zorganizowaną i złożoną czynnością poznawczą jest myślenie. Dziecko w młodszym wieku szkolnym znajduje się w stadium operacji myślowych opartych na konkretach i dopiero z wiekiem przechodzi do posługiwania się w umyśle symbolami. Charakterystyczną cechą myślenia dziecka jest uogólnianie. W celu rozwiązania problemu w sposób logiczny potrzebuje manipulacji oraz eksperymentowania na konkretnych przedmiotach. Jest zdolne do posługiwania się operacją klasyfikacji, czyli grupowania przedmiotów według cech i właściwości oraz szeregowania, uporządkowania elementów zgodnie z jakimś porządkiem [4].

O efektywności procesów myślenia decydują w zasadniczy sposób procesy analizy i syntezy. Każde poznanie zaczyna się od spostrzeżenia i ujęcia całości (synteza pierwotna). Następny etap poznania zaczyna się, gdy dziecko dokonuje analizy, to znaczy, że w myślach lub na drodze operowania konkretami, rozdziela przedmioty lub zjawiska wyodrębniając ich części, ustalając jednocześnie zachodzące między nimi związki i stosunki. Na poziomie dzieci 7-10-letnich analiza jest jeszcze elementarna i ściśle związana z sytuacją poglądową. Dopiero później, kiedy dziecko opiera się na wyobrażeniach, analiza ma charakter abstrakcyjny. Następnie zaczyna się etap trzeci, czyli scalenie wyodrębnionych elementów i tworzenie z nich nowej części (synteza wtórna). Oznacza to, że syntezę wtórną - myślowe odtwarzanie przedmiotu czy zjawiska - poprzedza poznanie jego elementów dokonane w procesie analizy [5].

Analizując wyniki przeprowadzonych badań można zauważyć, że dzieci postrzegają ciało ludzkie w sposób globalny. Jest to ciało ubrane, przyozdobione (biżuteria) i obute. Zastanawiające jest, że części ciała pojawiają się najwcześniej na 7 miejscu (biust - chłopcy o kobietach), a bywa, że nawet na 11, na 16 wyodrębnionych kategorii (męskie genitalia - chłopcy o mężczyznach). Badane dzieci pominęły lub ledwie wspomniały w jednostkowych wypowiedziach o takich częściach ludzkiego ciała jak: talia, biodra, ręce, dłonie, głowa, twarz, nogi, brzuch, pośladki u kobiet; barki, nogi, ręce, dłonie, oczy, klatka piersiowa, pośladki u mężczyzn, skupiając się na ogólnej charakterystyce. I tak, na przykład w opinii chłopców współczesnego mężczyzny określają (według kolejności wskazań): 1 włosy, 2 ciało, 3 cechy fizyczne, 4 zarost, 5 cechy charakteru, 6 ubiór, 7 buty, 8 wzrost, 9 biżuteria, 10 aktywność życiowa, 11 cechy płciowe, 12 głos, 13 paznokcie, 14 makijaż, 15 nogi, 16 inne jednostkowe.

Uzyskane wyniki w zdecydowany sposób różnią się od wyników podobnych badań przeprowadzonych wśród osób dorosłych. Młodzi ludzie, studenci „rozbierali” ludzkie ciało

The depicted man also has traditional and contemporary qualities. According to a stereotype, a man is physically strong, brave, athletic and has a difficult personality. He may be handsome, but this is not valid for all men. He is usually not involved in any housework. On the other hand, he is more active than a woman - he is interested in sports, not only visually, he often plays sports himself. He may lack discipline, but he is laid-back and likeable.

His personality diverges from the textbook-based model - he is lazy, difficult in coexistence, he spends his time in front of the TV and his pastimes are not very sophisticated (computer games). What makes him different from the 'gender' ideal is the shortage of family-friendly attitude.

2. The interpretation of the results is largely shaped by the stage of development of cognitive skills characteristic of a particular stage of human development. Ten-year-old children are at a stage of development known as early elementary school age, and from the perspective of cognitive development, they reached the concrete operational stage.

Thinking is the most complex and it has the highest position among cognitive processes. A child at early elementary school age is at the stage of thought processes based on concrete facts, and with time it will start using symbols in thoughts. A characteristic feature of child thinking is generalization. In order to resolve a problem in a logic way, it needs manipulation and experimentation based on concrete objects. It is capable of classification, i.e. it can assign objects to groups according to their features and qualities, and of ranking, giving a particular order to elements [4].

The effectiveness of thought processes is largely determined by analysis and synthesis. Cognition always starts with observation and forming a whole (primary synthesis). The next stage of cognition starts when the child performs an analysis, i.e. it divides objects or phenomena isolating some of their parts and defining the relationships between them, in thought or by using concrete objects. The analysis of children aged 7-10 is elementary and strictly connected with views. Only at a later age when the child starts to rely on products of imagination, does the analysis become abstract. Finally we reach the third stage - combining the isolated elements into a new whole (secondary synthesis). Secondary synthesis, thought-based reproduction of an object or phenomenon, is preceded by cognition of its elements that takes place during analysis. [5].

The analysis of the results of the study demonstrates that children perceive human body in a global way. This body is clothed, adorned (jewellery) and wears shoes. What strikes here is that body parts took only 7th place (breasts - boys about women) or even 11th out of 16 categories (male genitalia - boys about men). The children who took part in the study made a brief mention or did not mention at all body parts such as: waist, hips, hands, palms, head, face, legs, abdomen, buttocks in women; shoulders, legs, hands, palms, eyes, chest, buttocks in men, focusing instead on general characteristics. Thus, according to the boys a contemporary man is characterised by (in the order of the number of references): 1 hair, 2 body, 3 physical features, 4 facial hair, 5 personality traits, 6 clothes, 7 shoes, 8 height, 9 jewellery, 10 everyday activities, 11 sex characters, 12 voice, 13 nails, 14 make-up, 15 legs, 16 other isolated answers.

The results are markedly different from the results of a similar study conducted on adults. Young people, university students, 'unclothed' human body and named

anatomicznie, nie zwracając baczniejszej uwagi na ubiór, biżuterię, cechy charakterologiczne i tzw. ogólne wrażenie.

Można przypuszczać, że postrzeganie przez dzieci ciała ludzkiego w sposób całościowy uwarunkowane jest poziomem ich procesów poznawczych.

3. Kolejną charakterystyczną właściwość, która wyłania się z przeprowadzonych badań jest wynikająca z dziecięcych opisów ciała ludzkiego przewaga komponentu kulturowego nad przyrodniczym.

Warta zastanowienia jest analiza kolejności wskazań uwzględniająca ten aspekt. Pierwsze miejsca u obu płci zajmują włosy, ale już następne cechy dotyczą biżuterii, ubioru, cech charakterologicznych, obuwia.

Można zauważyć, że dla dzieci większe znaczenie różnicujące płcie miały cechy związane z „opakowaniem” ciała niż z jego biologicznymi właściwościami charakterystycznymi dla kobiety i mężczyzny.

4. Zastanowienie budzi jeszcze jedna właściwość dziecięcych wypowiedzi (była już o niej mowa, ale w innym kontekście, punkt 1). Mimo, że w poleceniu do badań wyraźnie akcentowałam, że należy wypisać fizyczne cechy wyróżniające kobietę i mężczyznę, moi respondenci wymieniali cechy charakteru, które ostatecznie w hierarchii wskazań zajęły nadszodziejnie wysokie pozycje (4-5 miejsca).

Można przypuszczać, że w dziecięcym rozumieniu są to cechy charakterystyczne, widoczne na pierwszy rzut oka i to one w istotny sposób determinują różnice płciowe.

Można również przypuszczać, że opisując dorosłych dzieci odnosiły się do osób z ich najbliższego otoczenia, do tzw. bliskich znaczących. Stąd też najprawdopodobniej duże zindywidualizowanie i rozproszenie wymienionych cech utrudniające ich uporządkowanie i interpretację wyników.

I tak, na przykład dziewczęta o mężczyznach: zabawny, miły, luzacki, sympatyczny, fajny, umiejętny, ma talent, odważny, uczciwy, umiejętny, ale też: leniwy, upierdliwy (ciekawo skąd takie słownictwo?), głupi, złośliwy, niechlujny, nie stara się, gorszy od kobiety, głośny, kłopotliwy, wkurzający, zły, nudny, nieprzyjemny.

Chłopcy łagodniej: Odważny, twardy, groźny, wesoły, fajny, mądry, dumny, ciekawy, inteligentny, dziksz od kobiety, miły, pracowity, robi żonie niespodziankę, z negatywów: nie-miły, brutalny, pusta głowa.

Dziewczęta o kobietach: delikatna, pracowita, miła, mądra, czuła, staranna, schludna, spokojna, kulturalna, wesoła, uporządkowana, pilna, ma talent, odważna,

Chłopcy o kobietach: miła, spokojna, delikatna, mądra, uśmiechnięta, troskliwa, wesoła, inteligentna, nie odważna.

Z dużym uproszczeniem można podsumować, że kobieta, biorąc od uwagę tylko cechy charakteru, jest osobą ciepłą, życzliwą i pracowitą, mężczyzna natomiast to niezbyt pracowity lecz sympatyczny, niełatwy we współżyciu twardziel.

Powracając do kwestii już poruszanej w tym artykule interesująca wdaje się odpowiedź na pytanie: w jakim stopniu charakterystyki mężczyzn i kobiet (uwzględniające nie tylko cechy charakteru również zainteresowania i aktywność życiową) zdeterminowane są osobistymi doświadczeniami dzieci, a w jakim przekazem szkolnym i wpływami mediów.

Wnioski

1. Badane dzieci opisując kobiece i męskie ciało opierały się na swoich doświadczeniach ukształtowanych przede wszystkim przez najbliższe środowisko społeczne – dom rodzinny, następnie środowisko szkolne i media.

anatomical parts, and made no mention of clothes, jewellery, personality traits and general impression. One may presuppose that the children's perception of human body is determined by their cognitive development level.

3. Another characteristic finding arising out of children's depiction of human body is the prevalence of the culture-related component over the nature-related component.

One should note the sequence in which the answers were given. The first place for both sexes was taken by hair which is immediately followed by jewellery, attire, personality traits, footwear.

One can conclude that the children asked about differences between the two sexes paid more attention to features associated with the 'wrapping' of the body, than to biological characteristics of female and male body.

4. There is one more quality of the answers given by the children that makes one think (it has already been mentioned in point 1, but in a different context). Although I clearly asked the children in the instructions to list only physical features that make women and men different, my respondents named a lot of personality traits that, in the end, took surprisingly high places in the hierarchy (4-5 place).

One may assume that children believe these qualities to be characteristic features that are visible at a glance and make the sexes significantly different.

One may also assume that when describing adults the children referred to the people who are closest to them, i.e. significant relatives. This could explain the large individuality and dispersion of listed qualities, which made the classification and interpretation of results more difficult.

For instance, the girls called men: funny, kind, laid-back, likeable, cool, skilful, talented, brave, fair, skilful, but also: lazy, pain-in-the-neck (the choice of vocabulary is interesting), stupid, malicious, slovenly, he doesn't care, worse than a woman, loud, troublesome, annoying, evil, boring, disagreeable.

The boys were kinder: brave, tough, formidable, cheerful, cool, wise, proud, interesting, intelligent, wilder than a woman, kind, hard-working, surprises his wife; negative answers included: unkind, brutal, a dunce.

The girls about women: delicate, hard-working, kind, wise, tender, meticulous, neat, calm, well-mannered, cheerful, well-organised, diligent, talented, brave.

The boys about women: kind, calm, delicate, wise, smiling, caring, cheerful, intelligent, not brave.

To put it simply, one may sum up by saying that in terms of personality traits a woman is cordial, friendly and hard-working, while a man is not that hard-working, but likeable, difficult in coexistence and tough.

Coming back to an issue that has already been mentioned in this paper, there is an interesting question to answer: to what extent are the characteristics of men and women (in terms of both personality traits, interests and everyday activities) determined by personal experience of children and the information the children are fed by school and the media?

Conclusions

1. When depicting female and male body the children who took part in the study relied on their experience shaped chiefly by the immediate social environment – family home followed by school environment and the media.

2. Dzieci postrzegają ciało ludzkie całościowo, co zgodne jest z poziomem ich procesów poznawczych.
 3. W dziecięcych opisach ciała ludzkiego przeważa komponent kulturowy nad komponentem przyrodniczym.
 4. Cechy charakterologiczne kobiet i mężczyzn są dla badanych dzieci ważniejszym czynnikiem różnicującym płciowo niż cechy fizyczne.
2. The children perceive the human body in a global way in line with their cognitive development level.
 3. In the children's depiction of human body the culture-related component prevails over the nature-related component.
 4. For the children who took part in the study the characterological features of women and men are more important differentiating features than the physical features.

Piśmiennictwo

References

- [1] Bauman Z., Ciało i przemoc w obliczu ponowoczesności. UMK, Toruń, 1995, 70.
- [2] Giddens A., Nowoczesność i tożsamość, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2010, 79.
- [3] Klus-Stańska D. (red.), Światy dziecięcych znaczeń, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa, 2004, 17.
- [4] Szemińska A. Ogólne uwagi o myśleniu matematycznym dziecka, [w:] Semadeni Z. (red.), Nauczanie początkowe matematyki, część I, WSiP, Warszawa, 1981, 114.
- [5] Wołoszynowa L. Młodszy wiek szkolny, [w:] Żebrowska M. (red.), Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży, PWN, Warszawa, 1975, 614.
- [6] Melosik Z., Tożsamość, ciało i władza. Teksty kulturowe jako (kon)teksty pedagogiczne, Edytor Poznań-Toruń, 1996, 61.

Adres do korespondencji: Address for correspondence:

Anna Nitecka-Walerych
Wydział Nauk Społecznych
Instytut Pedagogiki
Uniwersytet Gdański
ul. Jana Bażyńskiego 4
80-309 Gdańsk

Wpłynęło/Submitted: IX 2015
Zatwierdzono/Accepted: IX 2015